

دیپلماسی عمومی آمریکا در ایران
در دوره‌ی پهلوی دوم

سرشناسه :

عنوان و نام پدیدآور:

مشخصات نشر:

مشخصات ظاهری:

فروست:

شابک:

وضعیت فهرست نویسی:

یادداشت:

موضوع:

موضوع:

موضوع:

موضوع:

موضوع:

موضوع:

شناسه افزوده:

رده بندی کنگره:

رده بندی دیویی:

شماره کتابشناسی ملی:

بیگدلو، رضا

دیپلماسی عمومی آمریکا در ایران در دوره ی پهلوی دوم / تألیف رضا بیگدلو.
تهران: مؤسسه فرهنگی هنری و انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۹۵.
۲۶۴ ص.

مؤسسه فرهنگی هنری و انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی؛ ۱۰۱۷.

تاریخ انقلاب؛ ۷۳.

۴-۷۹۹-۴۱۹-۹۶۴-۹۷۸ : ۲۰۰۰۰ ریال

فیبا.

نمایه.

ایران-- تاریخ -- پهلوی - ۱۳۲۰ - ۱۳۵۷ -- دخالت ایالات متحده

Iran-- History-- Pahlavi, 1941-1978-- Paticipation, United States

ایران -- روابط خارجی -- ایالات متحده

Iran-- Foreign relations -- United States

ایالات متحده -- روابط خارجی -- ایران

United States -- Foreign relations -- Iran

مؤسسه فرهنگی هنری و انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی

DSR ۱۵۰۲ / ۳ ب ۸۶ ۱۳۹۵

۳۲۷/۵۵۰۷۳

۴۲۴۶۸۱۴

مؤسسه فرهنگی هنری و انتشارات

عنوان: دیپلماسی عمومی آمریکا در ایران در دوره پهلوی دوم

تألیف: دکتر رضا بیگدلو

نوبت چاپ: اول، زمستان ۱۳۹۵

شمارگان: ۱۰۰۰ قیمت: ۱۲۰۰۰ تومان

حروف چینی و لیتوگرافی: مؤسسه فرهنگی هنری و انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی

چاپ و صحافی: چاپخانه مرکز اسناد انقلاب اسلامی

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۴۱۹-۷۹۹-۴

ISBN: 978-964-419-799-4

کلیه حقوق این اثر برای ناشر محفوظ است.

نشانی: تهران، خیابان شریعتی، نرسیده به میدان قدس، روبه‌روی پمپ بنزین اسدی،

پلاک ۱۹۵۴، مرکز اسناد انقلاب اسلامی. صندوق پستی ۱۹۳۹۵/۳۸۹۶ تلفن: ۲۲۲۱۱۱۹۴

تلفکس: ۲۲۲۱۱۱۷۴

www.irdc.ir

فهرست مطالب

مقدمه.....	۹
پیشگفتار.....	۱۱
فصل اول: آغاز پیدایی عمومی آمریکا در ایران.....	۱۵
فصل دوم: دیپلماسی عمومی آمریکا در ایران بعد از جنگ جهانی دوم.....	۳۷
فصل سوم: تداوم و توسعه دیپلماسی عمومی آمریکا در دهه‌ی چهل و پنجاه.....	۶۳
نتیجه‌گیری.....	۱۵۳
اسناد.....	۱۵۷
فهرست موضوعی اسناد.....	۱۵۹
کتابنامه.....	۲۲۹

مقدمه

تحولات جهان پس از جنگ جهانی دوم، عرصه را برای یکه‌تازی آمریکا مهیا کرد. هم‌زمان با نفوذ ایالات متحده در کشورهای جهان، ایران نیز صحنه رقابت قدرت‌های بزرگ و به‌ویژه ایالات متحده گردید. آمریکایی‌ها برای تقویت نفوذ خود و توسعه‌ی آن نیازمند اجرای برنامه‌های فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی در ایران بودند. از آن زمان نفوذ فرهنگی و دیپلماسی عمومی ایالات متحده در ایران با قدرت بیشتری تداوم یافت. تربیت نسل تحصیل‌کرده‌ی هوادار آمریکا به همراه تأسیس انجمن‌های فرهنگی متعدد، حمایت از ایدئولوژی باستان‌گرایی، ابتدال در فرهنگ غرب، توسعه‌ی اقتصاد وابسته و مصرف‌گرایی، وارد کردن هزاران مستشار نظامی و غیرنظامی و ده‌ها اقدام دیگر بر نفوذ بیش از پیش دولت ایالات متحده در ایران افزود.

دیپلماسی عمومی آمریکا، آن را به قدرت اول در ایران تبدیل کرد و گوی سبقت را از استعمار پیر و رقیب از نفس افتاده ربود. سیاست عدم توسل به زور و نیروی مستقیم که در قالب اقدامات و فعالیت‌های فرهنگی انجام می‌شد، به همراهی‌های ذهنی و رای‌گیری گروه‌های مختلف اجتماعی در ایران با فرهنگ غربی کمک کرد. هدف دیپلماسی عمومی، خلق هویت جدید برای جامعه‌ی ایرانی بود تا با لذت‌جویی از ابزارهای فریبنده‌ی فرهنگی، مقاومت خود را در برابر فرهنگ غرب به‌ویژه فرهنگ آمریکایی از دست بدهد و سپس با آن همراه شود. در چنین شرایطی، امکان سلطه‌ی سیاسی مطلق در دسترس بود. به‌رغم همه‌ی تلاش‌های آمریکایی‌ها و عوامل داخلی آنها در ایران، دین و مذهب تنها عامل بازدارنده در مقابل سلطه‌ی آمریکایی‌ها بود. سرانجام نیز دیپلماسی عمومی ایالات متحده مقهور نفوذ دین مبین اسلام

در ایران شد و انقلاب اسلامی به رهبری امام خمینی به سلطه‌ی همه‌جانبه‌ی آمریکایی‌ها در ایران پایان داد.

کتاب حاضر پنجره‌ای است به روی دیپلماسی عمومی ایالات متحده در ایران که در سال‌های پیش از پیروزی انقلاب اسلامی در این کشور اعمال شده است. امید که برای علاقه‌مندان مطالعات انقلاب اسلامی سودمند باشد.

در پایان ضمن تشکر از نویسنده محترم از ناظران علمی اثر، آقایان دکتر اکبر اشرفی، علی کردی، مصطفی جوان و نیز همکاران محترم در مؤسسه فرهنگی هنری و انتشارات مرکز قدردانی می‌شود.

مرکز اسناد انقلاب اسلامی

www.ketab.ir

پیشگفتار

هرچند دیپلماسی عمومی اصطلاح جدیدی است که در حوزه‌ی دیپلماسی و سیاست خارجی به کار گراهِ می‌شود، با این حال اقدامات دولت‌ها و مؤسسات و نهادهای دولتی و غیردولتی در این باره از سیمای طولانی برخوردار است. اگر نظریه‌ی هژمونی گرامشی را به حوزه‌ی روابط بین‌الملل تسری کنیم، ملاحظه می‌کنیم که اگر ملتی برتری ملتی را نسبت به خود باور کند، زمینه برای پذیرش سلطنت آن کشور را به صورت مناسبی فراهم می‌کند. کارکرد عمده‌ی دیپلماسی عمومی هم در راستای دست‌آوردن هژمونی فرهنگی یک کشور بر کشورهای دیگر است. دیپلماسی عمومی تلاش می‌کند که از طریق نفوذ و تأثیرگذاری مستقیم یا غیرمستقیم یک کشور بر افکار عمومی، حُجُجَن افراد تأثیرگذار کشورهای دیگر، زمینه را برای تأثیرگذاری بر تصمیم‌سازی‌ها و به‌دست‌آوردن دفع درازمدت سیاسی، اجتماعی و اقتصادی فراهم کند. ایالات متحده‌ی آمریکا در جهان به‌دوره در کشور ایران پایه‌گذار دیپلماسی عمومی بوده است و سرمایه‌ی عظیمی را در این جهت هزینه کرده و برنامه‌ها و اقدامات متعددی را در این راستا به انجام رسانده است. انسان با دیدن حجم و گستره‌ی عظیم فعالیت‌های فرهنگی آمریکا و نهادهای و مؤسساتی که در این راستا در ایران دوره‌ی پهلوی دوم فعالیت می‌کردند، دچار شگفتی می‌گردد و بیش از پیش به اهمیت ایران برای سیاست خارجی آمریکا پی می‌برد.

با وجود اهمیت این مسئله، پژوهش‌هایی که در این عرصه صورت گرفته بسیار اندک می‌باشد. عیسی صدیق که درگیر این فعالیت‌های فرهنگی دولت پهلوی از جمله فعالیت‌های

فرهنگی بین ایران و آمریکا بوده، در کتاب خاطرات سه جلدی‌اش، که بخشی از تاریخ تحولات فرهنگی ایران در عصر پهلوی است، مطالب ارزشمندی در این باره دارد. علی‌پاشا صالح کتاب «پیوندهای فرهنگی ایران و آمریکا» را با نگاهی همدلانه به این روابط به نگارش درآورده است. حسام‌الدین آشنا یکی از معدود افرادی است که با نگاهی انتقادی، سه مقاله که برگرفته از پایان‌نامه دکترای ایشان بوده، در مجلات منتشر کرده است. پایان‌نامه‌ی ایشان منبعی غنی از اسناد و گزارش‌هایی است که از اسناد گزارش‌های سفارت آمریکا در تهران به وزارت امور خارجه به صورت اختصاری DSA و گزارش‌های اداره اطلاعات آمریکا به شکل اختصاری FSD استفاده کرده است. نگارنده هم در این پژوهش هر جا که اشاره به این منابع دارد، از پایان‌نامه آقای دکتر آشنا استفاده کرده است. با این حال تکیه‌ی پایان‌نامه‌ی مذکور بر منابع ثانویه و ویژه اسناد مذکور است و از اسناد و گزارش‌های داخل کشور چندان اثری دیده نمی‌شود. آقای لاجوردی‌محممدی هم اخیراً کتابی با عنوان روابط فرهنگی ایران و آمریکا منتشر کرده است، به با وجود قابل استفاده بودن، ابعاد روابط و گستره‌ی آن کمتر مورد توجه قرار گرفته است.

این پژوهش درصدد است با رویکردی توصیفی - تحلیلی، ماهیت دیپلماسی عمومی آمریکا در ایران را مورد بررسی قرار دهد. همچنین با شناسایی مهم‌ترین برنامه‌ها و اهداف فرهنگی آمریکا در ایران، عمده‌ترین محتوای برنامه‌ها، روش‌ها و ابزارها و نیز نهادها و مؤسسات درگیر در آن و مهم‌ترین نتایج این برنامه‌ها را در دسترس تحلیل قرار دهد.

این پژوهش در یک مقدمه و سه فصل تنظیم شده است. مقدمه، مرور مختصری درباره‌ی مفهوم دیپلماسی عمومی و برنامه‌ها و اهداف دولت آمریکا در این باره اختصاص یافته است. فصل اول به آغاز دیپلماسی آمریکا در ایران با شروع فعالیت‌های مسیونری و فعالیت‌های آموزشی و پزشکی مرتبط با آن و چگونگی آغاز روابط سیاسی ایران و آمریکا پرداخته است. فصل دوم به برنامه‌ها و اهداف دیپلماسی آمریکا در فضای بعد از جنگ جهانی دوم اختصاص یافته که در بین کشورهای مورد توجه آمریکا، ایران به علت موقعیت خاص استراتژیک و همسایگی با شوروی و داشتن منابع غنی اهمیت فراوانی برای آمریکا داشته است. فصل سوم به تداوم دیپلماسی آمریکا در دهه‌ی چهل و پنجاه اختصاص یافته است.

هرچند بسیاری از برنامه‌ها و فعالیت نهادهای مربوطه از دهه‌های قبل وجود داشته است، اما به علت آنکه اوج این برنامه‌ها و فعالیت‌ها در این دهه‌ها صورت گرفته، در این فصل به آنها پرداخته شده است. بخش پایانی که شامل نتیجه‌گیری و تأثیرات و واکنش‌های اقشار مختلف جامعه است، اشاره کرده که به علت تعارض در دیپلماسی رسمی و دیپلماسی عمومی دولت آمریکا در ایران با وجود برنامه‌ها و فعالیت‌های گسترده، به جز قشر نازکی از طبقه‌ی بالا که جذب این برنامه‌ها شده بودند، گروه‌ها و اقشار عمده‌ی جامعه این برنامه‌ها را با سوءظن نگاه می‌کردند و نتیجه‌ی اندکی از آنها نصیب دولت آمریکا و دولت پهلوی شده است.

رضا بیگدلو ۱۳۹۳

سوء هیئت علمی پژوهشگاه علوم انتظامی و مطالعات اجتماعی